

долучився до підготовки низки важливих нормативних актів – проекту Указу Президента України “Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні” (2001), урядової “Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року” (2002), деяких матеріалів II–IV з’їздів Спілки.

Він був тонкою людиною, високого цінував людську порядність, самовідданість і жертвну працю на благо рідної України, свого народу. І кожна зустріч, розмова ставали незабутньою школою. Низько кланяюсь й широко дякую Петру Тимофійовичу за все – я у довічному боргу перед своїм Учителем.

Резюме

В статтє на основании записей из личного дневника автора рассказы-вается о встречах с Героем Украины, лидером возрождения краеведческого движения Петром Тимофеевичем Троньком.

Одержано 5 квітня 2012 року

УДК 94(477.43)“1917–1920”(092)

В.В.Гудима

Михайло Куриленко – губернський комісар Директорії УНР, освітній та громадсько-політичний діяч Поділля у 1917–1920 рр.

У статті проаналізовано основні напрями діяльності М.Куриленка на посаді губернського комісара, висвітлено життєвий, освітянський та громадсько-політичний шлях у добу Українського державотворення 1917–1920 рр.

Ключові слова: Михайло Куриленко, губернський комісар, освітній та громадський діяч, Поділля, Директорія, Українська революція.

Важливі сторінки біографії багатьох діячів Української національно-визвольної революції 1917–1920 рр. пов’язані з Поділлям. Серед них варто відзначити Михайла Прокоповича Куриленка.

На жаль, його життєвий шлях й адміністративна, освітня та громадська діяльність в добу Української революції 1917–1920 рр. не знайшли свого належного висвітлення в історичній та краєзнавчій літературі. Окремі факти про діяльність М.Куриленка на посаді губкомісара подають у своїх працях безпосередні учасники революції І.Мазепа¹, Д.Дорошенко², В.Приходько³. У 1991 році з’являється за кордоном стаття внука М.Куриленка Ю.Стефанівського⁴, в якій фрагментарно відображено життєвий і творчий шлях Михайла Прокопо-

вича. Сучасні українські історики О.Завальнюк⁵, В.Лозовий⁶, М.Баюк⁷, В.Стецюк⁸, І.Піддубний⁹, Н.Сорочан¹⁰ у своїх працях висвітлюють деякі аспекти діяльності М.Куриленка у період Української революції 1917–1920 рр. У 2005–2008 рр. з’являються статті про діяльність М.Куриленка у спілці “Гуцульське мистецтво”¹¹, але вони лише побіжно торкаються періоду 1917–1920 рр.

У даній статті ми ставимо за мету висвітлити життєвий шлях і основні напрями діяльності М.Куриленка на посаді губернського комісара, а також в освітній та інших сферах у 1917–1920 рр.

Михайло Прокопович народився 2-го листопада (за старим стилем) 1885 року в с.Коропі Чернігівської губернії, в родині Прокопія та Віри Куриленків. Сім’я була не з багатих, крім Михайла було ще два сини – Василь та Петро. У 1909 р. він закінчив Кролевецьке міське училище, і надалі вступив до Київського учительського інституту та навчався там до 1913 року¹².

В бурхливі часи Української революції оселяється на Ямпільщині Подільської губернії, де працює вчителем, викладачем педагогічного училища, стає активним громадським діячем¹³. За гетьманату був змушений покинути місто Ямпіль і перебратися до Кам’янка-Подільського, де працював директором гімназії¹⁴. Враховуючи організаторські здібності Михайла Куриленка, його було запрошено на посаду інструктора позашкільної освіти губернського земства. Сферою його роботи була позашкільна освіта: заснування подібних відділів у повітових земських управах, організація “Просвіт”, бібліотек, курсів і т.п. Як зазначає В.Приходько “на посаді губерніяльного інструктора [Михайло] Куриленко виявив великі організаційні здібності, в парі з великою відданістю справі. Як інструктор, він їздив по губернії і в часі дикої демобілізації [...], наражуючись на всякі неприємності з боку салдатів та ризикуючи захорувати на тиф. Щоб почувати себе в потягах на рівних правах з товарищами, одягався як товарищ у засмальцьовану пімняту шинелю, з вешевим мішком на боці та в салдатській шапці”¹⁵, “в брудних теплошках, повних салдатів, вороже успосіблених до кожного цивіля. Звичайно, ніхто не міг зобов’язати примусити Куриленка їздити в таку пору і в таких умовах, але жадоба діяльності, праці, бажання якнайбільше зробити та поспіти на всякі повітові з’їзди та наради “гнали” Куриленка до цих постійних і небезпечних роз’їздів. Так він став душою відділу, а одночасно з ним, в самій канцелярії”¹⁶.

22 квітня 1918 р. відбулося перше засідання комісії з народної освіти губернії. Її головою обрали В.Приходька, присутніми на засіданні були губернський комісар освіти Ю.Щириця, директор народних шкіл С.Біляєв та губернський інструктор з позашкільної освіти М.Куриленко. Головним питанням порядку денного була доповідь “Про організацію Губерніяльної міжнаціональної та Української губерніяльної ради освіти та їх управ”¹⁷.

Щодо діяльності М.Куриленка на посаді інструктора з позашкільної освіти, В.Приходько зазначав: “Найбільш відповідним інструктором виявився Михайло Куриленко. Людина жива, здібна, привітна, з організаційним хистом, він багато зробив для позашкільної освіти на Поділлі”¹⁸.

7 липня 1918 р. Михайла Прокоповича обрали членом Ради Товариства Подільської “Просвіти”, до якої також входили відомі освітньо-культурні діячі Поділля: Ю.Богацький, П.Бутовський, М.Вікул, С.Іваницький, О.Пашенко, В.Приходько, К.Солуха, Ю.Січинський, В.Січинський, М.Шиян¹⁹.

3 нагоди відкриття Кам’янець-Подільського державного українського університету 22 жовтня 1918 р. на його адресу надійшла вітальна адреса “Просвіти”, підписана зокрема й М.Куриленком²⁰.

За часів гетьманату, Куриленка кілька разів намагались арештувати, але, своєчасно повідомлений, він виїздив з Кам’янця і мандрував під охороною відомого діяча, старшини Українських Січових Стрільців Миколи Саєвича аж до Катеринослава²¹.

Внаслідок антигетьманського повстання 14 листопада 1918 р. до влади прийшла Директорія, яка зайнялась зокрема створенням ефективної системи місцевих органів влади. 13 грудня 1918 р. губернський комісар Г.Степура у порозумінні з головою повітової управи Шевчуком призначив М.Куриленка, як зазначалося, “українського есера” в.о. Новоушицького повітового комісара²². А уже 25 грудня 1918 р. наказом Міністерства внутрішніх справ він став повноцінним Новоушицьким повіткомісаром²³.

У січні 1919 р. він став помічником губернського комісара Поділля, взяв активну участь у справі підтримки та порятунку тисяч учасників антирумунського повстання на Хотинщині, входив до складу комісії з ліквідації українськорумунського прикордонного конфлікту, очолювану Д.Дорошенком²⁴. Крім нього, сюди увійшли: приват-доцент університету Л.Білецький, два військових чини, два колишніх судових слідчих з Хотинського повіту, а також урядовець із губернського комісаріату, якому було доручено функції секретаря. Комісія отримала державні кошти, окреме приміщення²⁵. Спроби врегулювати конфлікт, на жаль, не мали успіху. В офіційних колах кожна із сторін намагалася перекласти вину на іншу. Так продовжувалося до середини квітня 1919 року, коли Кам’янець-Подільський захопили червоні війська, а установи УНР змушені були покинути місто. Припинила свою роботу і слідча комісія²⁶. На той час М.Куриленко перебував у Галичині. Внаслідок захоплення більшовиками Кам’янця-Подільського, уряд УНР, а також місцеві установи (губернський комісаріат і губернська народна управа) залишили місто і оселилися в м.Борщеві²⁷. Делегація губернської народної управи, до складу якої входили М.Куриленко, В.Приходько і Я.Огородник, провели зустріч у Тернополі з головним отаманом С.Петлюрою з метою з’ясування перспективи військових дій і відновлення цивільної влади²⁸. Д.Дорошенко описує у своїх спогадах зустріч з Кам’янецькою адміністрацією – Г.Степурою, М.Куриленком, В.Приходьком в Станіславі²⁹.

У квітні 1919 р. відбулися вибори нової губернської народної управи. За пропозицією В.Приходька було вирішено розширити склад управи (“у зв’язку із значним поширенням праці, наша дотеперішня управа не могла б з усім справитися”). Губернською народною радою було обрано склад нової управи. До неї увійшли: В.Приходько (голова), М.Река (заступник), М.Куриленко,

Ю.Богацький, Я.Огородник, О.Морозовський, М.Льїнський”³⁰. Як зазначав сам голова, “все це були переважно молоді українські діячі-патріоти, що показали себе добрими організаторами і адміністраторами в повітах чи в іншій праці і, як я гадав і плянував, робота на нашому Поділлі ще пошириться і набере ще швидшого темпа”³¹.

Згідно наказу Директорії від 21 травня 1919 р. член Подільської губнаруправи М.Куриленко прийшов на посаду губерньського комісара³². До цієї роботи взявся на початку червня 1919 р., коли було визволено Кам’янець-Подільський. Серед його наказів виділяються ті, які були спрямовані на організацію та діяльність місцевих органів влади³³.

В той час державний і політичний центр УНР був переповнений військовими, держслужбовцями і представниками місцевих органів влади. Для залучення останніх до адміністративної роботи в губернії М.Куриленко запросив їх до себе на розмову³⁴.

З його ініціативи створили комісію з розгляду всіх протиурядових дій і злочинів, вчинених більшовиками³⁵. Одночасно він вжив рішучих заходів щодо проведення мобілізації на теренах Поділля³⁶, активно виступав проти агітаторів, які вороже ставилися до української державності. Повітовим комісарам наказувалося спільно з місцевими громадськими організаціями виявляти і усувати подібних осіб. Урядовцям, які залишалися на службі, запропонував скласти присягу на вірність Українській Народній Республіці³⁷.

Приділяв увагу покращенню санітарного стану міста³⁸, ліквідації саботажу різних працівників³⁹.

Для охорони націоналізованих пам’яток історії та мистецтв 14 червня 1919 р. він видав наказ про створення при повітових і міських управах комісій з членів цих управ або спеціально із запрошених цими управами фахівців з обліку культурно-історичних пам’яток, які підпорядковувалися архівно-музейному відділу Подільської народної управи. Комісії повинні були реєструвати, зберігати культурно-історичні та старовинні пам’ятки і не могли повертати націоналізовані речі нікому без особливого розпорядження. За невиконання цього наказу винуваті каралися за законами військового часу⁴⁰.

Влітку 1919 р. М.Куриленко розчарувався у діяльності влади та в ідеологічних засадах партії соціал-революціонерів, взяв участь у легальній опозиції проти соціалістичного уряду, до якої увійшли відомі на Поділлі громадські та політичні діячі: професори І.Огієнко, В.Біднов, голова Подільської губерньської народної управи В.Приходько, член тієї ж управи О.Морозовський, член Трудового Конгресу І.Косенко⁴¹. 23 червня 1919 р. Директорії УНР було подано “Меморандум громадських діячів Поділля” за підписами близько 20 осіб, які вимагали від уряду змінити засади політики, зокрема, скасувати трудові ради на місцях, передати селянам землю у власність за викуп, утворити “діловий комітет” з безпартійних⁴².

25 липня 1919 р. відбулося засідання Ради Народних Міністрів, де серед інших питань розглядалося “внесення” міністра внутрішніх справ про звільнен-

ня губернського комісара Поділля Михайла Куриленка⁴³, що згодом було ухвалене⁴⁴. Наступного дня Директорія УНР затвердила це рішення⁴⁵. Як зазначав І.Мазепа, міністр внутрішніх справ в уряді Б.Мартоса, причиною звільнення була бездіяльність губернської адміністрації. “Влада на місцях не виявляє ніякої живої діяльності, що населення не поінформоване, сільські та волосні органи не діють і т.д. Ближчий розслідування справи показав, що ця бездіяльність органів влади на місцях в значній мірі пояснювалася саботажом з боку правих українських груп. У зв’язку з цим довелося негайно 27 липня 1919 р. [насправді 26 липня – Авт.] звільнити ГК Поділля М.Куриленка, що був одним із активних членів правої опозиції”⁴⁶.

25 липня 1919 р. М.Куриленко дав відповідні пояснення міністрові внутрішніх справ, але “паном міністром [внутрішніх справ] накладена така резолюція: пояснення Куриленка в бездіяльності вважаю незадовільняючим”⁴⁷. На нашу думку, причиною звільнення губкомісара була його опозиційність до уряду, а не бездіяльність, адже він докладав значних зусиль для налагодження та діяльності місцевих органів влади.

Слід зазначити, що учасники надзвичайного зібрання Подільської губернської народної управи, яке відбулося 9 вересня 1919 р., не підтримали звільнення М.Куриленка і висловили “своє довір’я представникові земства, який передчасно залишив свою посаду”⁴⁸.

Після звільнення, Михайло Прокопович віддався роботі в губернській народній управі. Зокрема, 8 вересня 1919 р. він, за дорученням управи, відкрив зібрання Подільської губернської народної ради⁴⁹, виголосив доповідь “Про сучасне фінансове становище губерніяльного народного самоврядування”⁵⁰.

Після переходу Поділля під польський військовий контроль в середині листопада 1919 р. М.Куриленко залишився на своєму місці. Разом з В.Приходьком він не підчинився наказу польської влади від 17 лютого 1920 р. про ліквідацію губернської народної управи. Вони вважали, що губернська народна управа юридично не скасованою і повинна продовжувати існування, тому збиралися на засідання і намагалися вирішувати поточні справи щодо різних повітів⁵¹.

На початку липня 1920 р., коли почався відступ польських та українських військ, членові управи М.Куриленку було доручено виїхати на фронт, щоби передати 130 комплектів білизни та 120 комплектів одягу, “заготовлені згідно умови з Інтенданством”. При цьому було зазначено, що коли не буде можливості передати одяг представникам командування, його слід вручити “першій попавшійся стройовій частині Війська УНР”⁵².

Після поразки революції у листопаді 1920 р. М.Куриленко опинився в Галичині. В еміграції на нього поклали обов’язки директора департаменту нижчої школи міністерства освіти, у зв’язку з цим відвідав, табір для український військових у м.Ланцуті (Польща). На цій посаді займався відкриттям початкової школи і гімназії, організацією лекцій, виданням журналу, створенням театру, оркестру, хору тощо. Попри позитивні зрушення, він бачив і невіршені пи-

тання життя вояків у таборі, зокрема, забезпечення книгами, відповідними коштами та організаторами. Разом з іншими діячами вирішив взяти участь в організації педагогічних курсів для українців, які перебували в таборах. У зв'язку з цим було подано клопотання П.Холодного та Л.Бачинського до Міністерства військових справ щодо надання дозволу лекторам відвідувати табори⁵³.

В 1921 р.⁵⁴, а за іншими даними 1922 р.⁵⁵, М.Куриленко виїхав на Гуцульщину, до Косова, з огляду на хворобу легенів своєї дружини. Там його зусиллями, а також священика Ю.Герасимовича, адвоката П.Рондюка та видатного вченого-етнографа В.Гнатюка 13 вересня 1922 р. заснували спілку "Гуцульське мистецтво", директором якої став Михайло Прокопович. Він також намагався відкрити в м.Косові навчальний заклад для підготовки майстрів гуцульського мистецтва, але, міністерство освіти Польщі не підтримало цю ідею⁵⁶.

Після приєднання Західної України до СРСР в 1939 р., радянська влада почала переслідувати М.Куриленка. В жовтні 1939 року його заарештували, але після протестів робітників спілки "Гуцульське мистецтво" випустили і навіть призначили директором Косівського художнього технікуму, але у грудні того ж року заарештували вдруге. Знаходився в Івано-Франківській тюрмі. Йому інкримінували скоєння злочину, передбаченого ст.54-13 Кримінального кодексу УРСР (активні дії і боротьба проти робітничого класу та революційного руху). 18 квітня 1940 року відправили до Житомира⁵⁷. Про подальшу його долю жодних відомостей немає.

Отже, Михайло Прокопович Куриленко у 1917–1920 рр. активно трудився на ниві національного відродження, українського державотворення, вніс чималий внесок у поширення національної освіти і культури, розвиток місцевого самоврядування. В еміграції він залишив помітний слід у культурно-освітній роботі серед українців в польських таборах, збереженні і примноженні мистецької спадщини гуцулів.

Примітки:

1. Мазепа, І. Україна в огні й бурі революції / Ісак Мазепа. – К.: "Темпора", 2003. – 608 с.
2. Дорошенко, Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки): Науково-популярне видання / Дмитро Дорошенко. – К.: Темпора, 2007. – 632 с.
3. Приходько, В. Під сонцем Поділля: спогади. Ч. 2. / Віктор Приходько [упоряд. і авт. пер. Ю. Легун, О. Кравчук]. – Вінниця : ТОВ "Консоль", 2011. – 416 с.
4. Стефанівський, Ю. Подвижник національного відродження / Юрій Стефанівський // Свобода. Український щорічник. – Нью-Йорк. – 2 листопада. – 1991. – Ч. 210. – С. 2.
5. Завальнюк, О. М. Д.І.Дорошенко: 75 днів у Кам'янець-Подільському / О. М. Завальнюк // Краєзнавство: науковий журнал / НАН Укр., Ін-т історії Укр. – 2001. – № 1-4. – С. 115-118; Його ж. Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918–1920 рр.) / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. – 632 с.

6. Лозовий, В. С. Внутрішня і зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба) / Віталій Лозовий. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. – 224 с.

7. Баюк, М. І. Участь громадських організацій, об'єднань, інтелігенції Поділля в культурно-освітніх перетвореннях 1917–1920 рр. / М. І. Баюк // Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. праць. – 2009. – Кам'янець-Подільський. – Т. 13: Присвячено 90 річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 3-19.

8. Стецюк, В. Б. Земства Правобережної України в період національно-демократичної революції 1917–1920 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Вадим Борисович Стецюк. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 240 с.

9. Піддубний, І. Матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України про події 1918–1919 рр. у Хотинському повіті / І. Піддубний // Исторична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність “Історія”. – Чернівці: Видавництво Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича “Рута”, 2008. – Вип. 7. – С. 92-106.

10. Сорочан, Н. А. Діяльність Міністерства народної освіти УНР в Тарнові (листопад 1920 р. – грудень 1921 р.) / Н. А. Сорочан; [гол. ред. Ю.Терещенко]. – К.; Житомир: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету, 2008. – Т. 2. – С. 57-67.

11. Молинець, В. Три постаті на тлі мистецької школи у Косові: М.Куриленко, Є.Сагайдачний, О.Соломченко / В. Молинець // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів, 2008. – № 19. – С. 325-333.; Пелипейко, І. Феномен “Гуцульського мистецтва” / Ігор Пелипейко // “АЛКОС”: Літературно-мистецький альманах. [Ред. кол. Близнюк М., Гостюк В., Григорчук А., Пеленейко І.] – Косів: МПП “Еврика, 2005. – № 2-3. – С. 127-137.

12. Стефанівський, Ю. Зазначена праця. – С. 2.

13. Пелипейко, І. Зазначена праця – С. 131.

14. Молинець, В. Зазначена праця. – С. 327.

15. Приходько, В. Зазначена праця. – С. 295.

16. Там само. – С. 295.

17. Баюк, М. І. – Зазначена праця. – С. 6.

18. Приходько, В. – Зазначена праця – С. 299.

19. Центральний державний архів вищих органів влади (далі – ЦДАВО України), ф.1793, оп.1, спр.142, арк.360.

20. Свято відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету: Дослідження. Документи. Матеріали / Уклад., авт. передн. слова і досл.д. О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – С. 152.

21. Приходько, В. Зазначена праця. – С. 295.

22. ЦДАВО України, ф.1092, оп.3, спр.155, арк.1.

23. Там само, арк.2.

24. Дорошенко, Д. Зазначена праця. – С. 417.

25. Завальнюк, О. М. Д.І.Дорошенко: 75 днів у Кам'янці-Подільському. – С. 116.

26. Дорошенко, Д. Зазначена праця. – С. 426.

27. Приходько, В. Зазначена праця. – С. 390.

28. Там само. – С. 393.

29. Дорошенко, Д. Зазначена праця. – С. 446.
30. Приходько, В. Зазначена праця. – С. 381; Склад нової Губернської Народної Управи // Життя Поділля. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 9 квітня. – № 93. – С. 4.
31. Приходько, В. Зазначена праця. – С. 284.
32. ЦДАВО України, ф.1092, оп.3, спр.155, арк.3.
33. Наказ Подільського Губерніального комісара // Новий шлях. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 14 червня. – Ч. 4. – С. 2; Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО), ф.Д-255, оп.1, спр.133, арк.275; Накази Подільського Губерніального Комісара 14 червня 1919 р. // Новий шлях. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 15 червня. – Ч. 5. – С. 2.
34. Накази Подільського Губерніального Комісара 14 червня 1919 р. // Новий шлях. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 15 червня. – Ч. 5. – С. 2.
35. Оголошення // Новий шлях. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 18 червня. – Ч. 7. – С. 3.
36. Поділля в роки громадянської війни (лютий 1918 – грудень 1920 р.) документи і матеріали / Під ред. М. І. Мехеди, упор. Г. В. Вітряна, І. В. Гарнага, І. І. Кириченко. – Вінниця: Вінницьке книжково-газетне видавництво, 1959. – С. 288.
37. Хроніка. Телеграма губерніального комісара на ім'я комісара повітового // Шлях. – Вінниця. – 1919. – 23 серпня. – Ч. 7. – С. 2.
38. Хроніка. Санітарне становище м. Кам'янця // Новий шлях. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 22 червня. – Ч. 11. – С. 3.
39. Наказ Подільського Губернського Комісара 19 червня 1919 року №2296 // Новий шлях. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 22 червня. – Ч. 11. – С. 1.
40. Наказ Подільського Губерніального Комісара 14 червня 1919 р. // Новий шлях. – Кам'янець-Подільський. – 1919. – 19 червня. – Ч. 8. – С. 2.
41. Лозовий, В.С. Зазначена праця. – С. 68.
42. Стецюк, В.Б. Зазначена праця. – С. 115.
43. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х т., 3-х ч. / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. – Т. 1 – 688 с.
44. ЦДАВО України, ф.1092, оп.3, спр.155, арк.8.
45. Там само, арк.5.
46. Мазепа, І. Зазначена праця. – С. 247.
47. ЦДАВО України, ф.1092, оп.2, спр.57, арк.77.
48. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХО), ф.Р-260, оп.1, спр.4, арк.23.
49. ДАВО, ф.Д-255, оп.1, спр.133, арк.88 зв.
50. Засідання губерніальної народної ради // Шлях. – Вінниця. – 1919. – 11 вересня. – Ч. 22. – С. 3.
51. ДАХО, ф.Р-260, оп.1, спр.21, арк.2.
52. Стецюк, В. Б. Зазначена праця. – С. 170.
53. Сорочан, Н. А. Зазначена праця. – С. 63.
54. Приходько, В. Зазначена праця. – С. 295.
55. Стефанівський, Ю. Зазначена праця. – С. 2.

56. Пелипейко, І. Зазначена праця. – С. 136.
57. Стефанівський, Ю. Зазначена праця. – С. 2.

Резюме

В статтє проанализировано главные направления деятельности М.Куриленка на должности губернского комиссара, освещено жизненный, образовательный и общественно-политический путь в период Украинского государствообразования 1917–1920 гг.

Ключевые слова: Михаил Куриленко, губернский комиссар, образовательный и общественный деятель, Подолье, Директория, Украинская революция.

Одержано 5 квітня 2012 року

УДК 741:929-054.72 П.ХОЛОДНИЙ(477.43)

А.М.Трембіцький, А.А.Трембіцький

Митець Петро Холодний і його картина “Ой у полі жито...”

У статті на підставі нововіднайдених праць В.Січинського, С.Левченко, С.Гординського та ін., розкрито творчу діяльність відомого українського державного і громадського діяча, педагога і маляра Петра Івановича Холодного та історію творення і знищення його знаної картини “Ой у полі жито...”.

Ключові слова: картина “Ой у полі жито”, маляр, Петро Холодний, О.Шаповал, В.Січинський, С.Левченко, С.Гординський, Полонне, Кам’янець-Подільський, Тарнів, Львів.

Життєвим шляхам і творчій спадщині одного “з найвизначніших творців сучасного українського мистецтва” і одного “з найбільших організаторів українського мистецького і культурного життя”¹, активного діяча українського національно-визвольного руху 1917–1921 рр., Петра Холодного старшого (1876–1930), присвятили свої праці знані українські дослідники: М.Голубець², В.Каміненко (псевдо В.Січинського – авт.)³, С.Сірополко⁴, С.Наріжний⁵, Г.Куриленко⁶, В.Даниленко, О.Завальнюк, Г.Куриленко, Ю.Телячий⁷ та багато інших. Найбільш узагальнюючими розвідками про українського педагога, художника, ученого, державного і громадського діяча стали матеріали Всеукраїнського круглого столу “Петро Іванович Холодний (1876–1930 рр.). Життя в ім’я України”⁸.